

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت بهداشت
دفتر آموزش و ارتقای سلامت

بسته آموزشی و اطلاعاتی «چالش‌های چهارشنبه‌سوزی»

چهارشنبه‌سوزی

چهارشنبه‌سوزی

ظهر چهارم اسفندماه ۱۳۹۱، انفجاری مهیب، خیابان ۱۳۱ تهرانپارس را تکان داد. ساختمانی چهارطبقه فروریخت. ۲ نفر از ساکنان ساختمان سوختند و ۴ نفر (سه زن و یک مرد) جان باختند. علت چه بود؟ نگهداری موادمحرترقه برای چهارشنبه‌سوری در زیرزمین ساختمان! اندکی قبل از وقوع این انفجار مرگبار نیز در خیابان پیروزی تهران، یک مهندس شیمی هنگام درست کردن مواد محرترقه، دچار حریق شد و جان باخت. در این حادثه نیز علاوه بر مرگ این جوان ۳۵ ساله، یک زن و مرد ۵۰ ساله در شوک ناشی از انفجار، بیهوش شدند و یک زن ۲۱ ساله به شدت مصدوم شد.

این، کم‌وبیش، ماجرای اسفندماه هر سال است؛ ماجرای پرسروصدا و آتشینی که معمولاً از اوایل اسفند آغاز می‌شود و در آخرین شب چهارشنبه‌سوزی سال اوج می‌گیرد... و چه کسی می‌داند که چهارشنبه‌سوزی امسال یا سال بعد، چند چشم زیبا بسته خواهد شد؟ چند دست و صورت مهربان خواهد سوخت؟ چند خانواده داغدار خواهد شد؟ و این ماجرا تا کی ادامه خواهد داشت؟

آموزش را جدی بگیریم

پیشگیری از حوادث تلخی مانند حوادث چهارشنبه‌سوزی، مستلزم ارتقای فرهنگ ایمنی است و فرهنگ ایمنی بر سه اصل استوار است: آگاهی، آموزش و الزام. بسیاری از والدین، بدون آگاه‌سازی و آموزش مناسب فرزندان‌شان، سراغ سومین اصل (الزام) می‌روند و سعی می‌کنند با توسل به زور و اجبار، آنها را از کاری منع یا به کاری ترغیب کنند ولی این شیوه معمولاً با شکست همراه است. آگاه‌سازی و آموزش نوجوانان و جوانان ضرورت دارد و در روند این آگاه‌سازی باید به شخصیت آنها احترام گذاشت و از جریحه‌دار کردن غرورشان پرهیز کرد. راه ایمنی از آموزش می‌گذرد و پیش‌شرط آموزش، آگاهی است. آگاهی از خطرهای چهارشنبه‌سوزی و شیوه مقابله با این خطرها احتمال بروز حوادث تلخ را در آخرین ماه سال کاهش خواهد داد.

چهارشنبه‌سوری و خطر سوختگی

شایع‌ترین حادثه‌ای که در چهارشنبه‌سوری رخ می‌دهد، سوختگی درجه یک (سطحی) است ولی سوختگی‌های درجه دو (شدید) و درجه سه (شدیدترین نوع سوختگی) نیز در حوادث چهارشنبه‌سوری، زیاد دیده می‌شود. درد، تورم، تاول و قرمزی پوست از مهم‌ترین نشانه‌های سوختگی هستند. در میان نواحی مختلف بدن معمولاً سوختگی دست از بقیه شایع‌تر است و پس از آن، سوختگی صورت و تنه، قطع عضو و عفونت ثانویه، دو عارضه خطرناک از میان عوارض زودرس سوختگی‌اند و اختلال اعصاب و روان، به‌ویژه افسردگی، یکی از عوارض دیررس سوختگی. اگر شدت سوختگی خیلی زیاد باشد، حتی گاهی ممکن است کار مصدوم به مرگ نیز بینجامد.

خطر سوختگی و ۷ توصیه

اگر در این ایام، با مصدومی مواجهه داشتید که دچار سوختگی ناشی از مواد محترقه شده بود، از توصیه‌های زیر کمک بگیرید:

۱ < مصدوم را آرام کنید و شرایط عمومی او را ارزیابی کنید. از باز بودن راه‌های هوایی و تنفس طبیعی او مطمئن شوید. صدایش بزنید یا تکانش بدهید تا از هوشیار بودنش اطمینان حاصل کنید. اگر بیهوش است، سر او را عقب بکشید تا زبانش باعث انسداد راه‌های هوایی‌اش نشود.

۲ < محل سوختگی را با آب سرد و تمیز، حداقل به مدت ۱۰ دقیقه، بشویید و انگشتر، النگو، کمربند، ساعت، زیورآلات و وسایل تنگ و فشارنده را خارج کنید.

۳ < اگر لباس مصدوم روی عضو سوخته را پوشانده، آن را از بدنش خارج کنید و اگر لباسش به پوست ناحیه سوخته چسبیده است، دورتادور آن را تا محل چسبیده به بدن قیچی کنید.

۴ < تاول‌ها را نترکانید چون آنها مانند پانسمانی مناسب در محل سوختگی عمل می‌کنند و آن ناحیه را از آلودگی‌های محیطی در امان نگه می‌دارند. فقط در صورتی باید محل سوختگی را به طور کامل پاکسازی کرد که سوختگی شیمیایی اتفاق افتاده باشد اما این پاکسازی هم صرفاً باید به‌وسیله پزشکان و در شرایط استریل انجام شود.

۵ < با گاز استریل یا یک پارچه تمیز بدون کرک، محل سوختگی را آرام بپوشانید و هرگز از خمیردندان، سیب‌زمینی رنده‌شده و روغن برای تسکین درد و بهبود سوختگی استفاده نکنید.

۶ < برای درمان و پانسمان سوختگی باید به یک مرکز بهداشتی یا درمانگاه مراجعه

کنید. در سوختگی‌های سطحی می‌توانید با استفاده از پمادهای سوختگی و پوشاندن محل سوختگی با یک پارچه تمیز یا گاز استریل، اقدام کمکی اولیه را انجام دهید تا در زمان مناسب، مصدوم را به مرکز درمانی برسانید اما در سوختگی‌های شدید و عمیق باید بلافاصله با اورژانس (۱۱۵) تماس بگیرید.

نواحی تناسلی، انگشتان، کف دست، صورت، مخاطها و چشم از قسمت‌های بسیار مهم بدن هستند که حتی سوختگی‌های کوچک آنها هم باید به‌وسیله پزشک معاینه و درمان شود، بنابراین اگر با کوچک‌ترین سوختگی در این نواحی مواجه شده‌اید، بلافاصله مصدوم را برای معاینه و درمان به مرکز درمانی برسانید.

چهارشنبه‌سوری و خطر نابینایی

اصابت ترکش‌های ناشی از انفجار مواد محترقه به چشم، باعث بروز آسیب‌هایی در ناحیه پلک و چشم می‌شود و گاهی حتی به نابینایی می‌انجامد. مراجعه سریع به چشم‌پزشک، در صورت برخورد هر شیئی به چشم، شدت ضایعه را کاهش می‌دهد. در موارد خفیف، با انجام مراقبت‌های طبی یا انجام اعمال جراحی معمولاً می‌توان بینایی فرد را بازگرداند ولی متأسفانه در موارد شدید، گاهی چاره‌ای جز تخلیه چشم باقی نمی‌ماند.

خطر نابینایی و ۴ توصیه

اگر در این ایام، با مصدومی مواجهه داشتید که دچار آسیب‌های چشمی ناشی از حوادث چهارشنبه‌سوری شده بود، از توصیه‌های زیر کمک بگیرید:

۱ چشم‌ها و پلک‌های مصدوم را نمالید و در اولین فرصت به اورژانس چشم‌پزشکی مراجعه کنید زیرا گاهی آسیب‌های چشمی در مراحل اولیه علایم زیادی ندارند و ظاهر بدی ایجاد نمی‌کنند ولی می‌توانند عواقب ناگواری داشته باشند.

۲ چشم آسیب‌دیده را با یک وسیله در دسترس (مانند لیوان یک‌بارمصرف یا مقوایی که به شکل مخروط درآمده) بپوشانید اما دستمال، پنبه یا گاز را روی چشم قرار ندهید.

۳ از هیچ پماد و قطره چشمی استفاده نکنید و چشم‌ها را نشویید زیرا گاهی همین کارها ممکن است آسیب‌های چشمی را تشدید کند.

۴ تا رسیدن به اورژانس چشم‌پزشکی از مصرف هرگونه مسکن خودداری کنید و به مصدوم مواد غذایی ندهید تا در صورت نیاز به جراحی، بتوان در اولین فرصت، این کار را انجام داد.

چهارشنبه‌سوری و خطر انفجار

ترس ناشی از صدای انفجار، یکی از مشکلات رایج چهارشنبه‌سوری است که گاهی می‌تواند با تظاهراتی مانند از حال رفتن یا احساس درد در بخشی از بدن، به‌ویژه قفسه سینه، همراه باشد. این ترس معمولاً در کودکان، سالمندان و زنان باردار با عواقب جدی‌تری همراه است. همچنین افرادی که به بیماری‌های قلبی مبتلا هستند، گاهی ممکن است در اثر شوک ناشی از شنیدن

سوخستگی شایع‌ترین حادثه چهارشنبه‌سوری است

این قبیل صداهای غیرمنتظره، دچار حمله قلبی شوند.

خطر انفجار و ۲ توصیه

اگر می‌خواهید از این قبیل عوارض چهارشنبه‌سوری در امان باشید یا اگر می‌خواهید به مصدومی که در اثر سروصداهای شدید و ناگهانی چهارشنبه‌سوری از حال رفته، کمک کنید؛ می‌توانید از توصیه‌های زیر کمک بگیرید:

۱) شاید ایمن‌ترین توصیه به تمام خانواده‌هایی که دوست ندارند با چنین عوارضی روبه‌رو شوند، این باشد که چهارشنبه آخر سال را در جایی که مطمئن‌اند کمتر در معرض این قبیل سروصداها قرار می‌گیرند، بگذرانند یا از گوشگیرهای مناسب برای کاهش صداهای دریافتی (به خصوص برای زنان باردار، کودکان و سالمندان) استفاده کنند.

۲) اگر فرد مبتلا به بیماری قلبی با شنیدن صدای نارنجک یا ترقه از هوش رفت و به زمین افتاد، او را زیاد حرکت ندهید و از اورژانس یا افراد خبره برای بهبود وضعیت او کمک بگیرید. سپس مصدوم را در اولین فرصت به نزدیک‌ترین بیمارستان یا مرکز درمانی برسانید.

چهارشنبه‌سوری و خطرهای دیگر

چهارشنبه‌سوری، علاوه بر خطرهای رایجی که ذکر شد، خطرهای دیگری هم دارد. ترکیباتی مانند نیترات پتاسیم، کلرات باریم، آرسنیک و پرکلرات پتاسیم که در مواد محترقه و منفجره به کار می‌روند، وقتی با اکسیژن یا کربن ترکیب شوند، بسیار خطرناک می‌شوند و می‌توانند عوارض شدیدی به دنبال داشته باشند؛ از عوارض پوستی گرفته تا

عوارض تنفسی و خونی. مثلا تماس با ترکیبات نیترا ته معمولاً با عوارض پوستی همراه است. ترکیبات ذوب‌شده نیترات پتاسیم و سدیم نیز می‌توانند سوختگی‌های شدیدی به وجود بیاورند و منجر به بروز سردرد، سرگیجه، کاهش عمق تنفس و خستگی شدید شوند. استنشاق ترکیبات سولفور ه نیز می‌تواند به عوارض تنفسی منجر شود. اگر پوست‌تان نیز با این قبیل ترکیبات آلوده شد، باید بلافاصله آن را با آب فراوان بشویید و به یک مرکز درمانی مراجعه کنید.

نقش رسانه‌ها و ۱۰ توصیه

نقش رسانه‌ها در کاستن از حوادث تلخ چهارشنبه‌سوری، انکارناپذیر است. اگر رسانه‌ها در طول سال، در امر آگاهی‌بخشی و آموزش به خوبی ایفای نقش کنند، احتمال بروز حوادث مرگبار در این ایام کاهش می‌یابد. توصیه‌های زیر، مشتی نمونه خروارند که اگر به درستی و به شیوه‌های مناسبی به کودکان، نوجوانان و جوانان ارائه شوند، می‌توانند آمار تلخی‌های آخر سال را به حداقل برسانند:

۱ وجود یک کیپسول آتش‌نشانی پودری در حوالی محوطه‌ای که در آن آتش روشن کرده‌اید، ضروری است. ضمن این که قبل از ترک محل، حتماً باید از خاموش بودن آتش اطمینان حاصل کنید و توسط آب، باقیمانده آتش را کاملاً سرد کنید و جمع‌آوری نمایید.

۲ از نگهداری ترقه‌ها و سایر مواد محترقه در منزل پرهیز کنید و از آتش‌بازی در مجاورت وسایل نقلیه‌ای که حامل بنزین و مواد سوختنی هستند، اکیداً بپرهیزید.

۳ از ریختن مواد سریع‌الاشتهالی مانند نفت و بنزین بر روی آتش بپرهیزید و از حمل مواد محترقه و آتش‌گیر و انفجاری، حتی به مقادیر بسیار کم، در جیب لباس و کیف خودداری کنید.

۴ از پرتاب فشفسه و موشک بر روی شاخه‌های درختان، پشت بام و بالکن منازل خودداری کنید و در صورت بروز هرگونه حریق یا حادثه‌ای، ضمن حفظ خونسردی، در اسرع وقت با ۱۲۵ تماس بگیرید و نوع حادثه و نشانی دقیق محل حادثه را اطلاع دهید.

۵ وقتی از فشفسه استفاده می‌کنید، دستان‌تان را باز نگه دارید و جلوی صورت‌تان بگیرید تا دچار سوختگی دست نشوید و از انداختن ظروف تحت فشار (کیپسول‌ها و اسپری‌های حشره‌کش) به درون آتش اکیداً خودداری کنید؛ چراکه این ظروف به علت دارا بودن خاصیت انفجاری، ممکن است ذرات را به سمت خودتان پرتاب کنند و به چشم‌هایتان آسیب برسانند.

۶ از آتش زدن لاستیک، هیزم و کارتن خالی در واحدهای مسکونی یا در معابر، کوچه

و خیابان خودداری کنید؛ چرا که در چنین شرایطی، با تشدید آلودگی هوا، خودتان و اطرافیان‌تان را در معرض آسیب‌های تنفسی قرار می‌دهید.

۷ < هرگز مواد منفجره و محترقه را به طرف افراد دیگر پرتاب نکنید و به هیچ عنوان، این مواد را در ظروف شیشه‌ای یا فلزی قرار ندهید چون در صورت انفجار، ذرات شیشه یا فلز، به اطراف پرتاب شده و باعث آسیب‌های شدید خواهند شد. ضمناً هرگز از ماده محترقه و منفجره‌ای که یک بار استفاده شده، دوباره استفاده نکنید.

۸ < هرگز آتش را در معابر باریک و در مجاورت پست‌های برق یا ایستگاه‌های تقلیل فشار گاز و پارکینگ‌های عمومی بر پا نکنید و از برپایی آتش‌های حجیم و غیرقابل مهار نیز خودداری کنید.

۹ < ترقه‌بازی و فشفشه اگرچه ظاهراً بی‌خطرند، ولی اگر به نقاط خاصی از بدن (به ویژه صورت) اصابت کنند، باعث آسیب‌دیدگی‌های شدید (و گاهی غیرقابل برگشت) می‌شوند.

۱۰ < اگر خدای نکرده دچار سوختگی شدید، از دویدن خودداری کنید و بلافاصله بر روی زمین بغلتید. یادتان باشد که پتو وسیله مناسبی است برای خاموش کردن فردی که لباسش آتش گرفته. آب هم همین‌طور. ولی هرگز از کپسول آتش‌نشانی برای خاموش کردن مصدومی که آتش گرفته، استفاده نکنید.

والدین می‌توانند

شرایطی فراهم کنند

که چهارشنبه‌سوری

برای کودکان امن‌تر شود

نقش والدین و ۵ توصیه

والدین در پیشگیری از حوادث چهارشنبه‌سوری، نقش مهمی دارند. آنها می‌توانند کودکان و نوجوانان خود را با خطرهای آتش‌بازی آشنا کنند و به آنها بفهمانند که در مقابل مواد محترقه و منفجره، چقدر آسیب‌پذیرند. بیان برخی از تجربیات ناگوار گذشته می‌تواند سودمند باشد و بچه‌ها را هوشیارتر کند. این هشدارها حتی اگر تکراری باشند، خالی از فایده نیستند. والدین می‌توانند با توجه به توصیه‌های زیر و به‌کار بستن آنها احتمال بروز حوادث تلخ چهارشنبه‌سوری را کاهش دهند:

۱ بیشتر کودکان، معمولاً به دور از چشم والدین، مواد محترقه و منفجره را خریداری و در جیب، کیف یا کمد اتاق پنهان می‌کنند اما این مواد، به دلیل درجه آتش‌گیری پایین، معمولاً زود مشتعل می‌شوند و گاهی خسارات جبران‌ناپذیری به بار می‌آورند. والدین باید علاوه بر توضیح عوارض این مواد آتش‌زا، با نظارت دقیق بر پول‌توجیبی کودکان و نحوه هزینه‌کرد آن در این ایام، نظارت بیشتری بر رفتار و وسایل فرزندشان داشته باشند و مواد سوختنی و آتش‌زا را از دسترس آنها خارج کنند.

۲ چهارشنبه‌سوری، سطحی از هیجان را در بیشتر کودکان و نوجوانان ایجاد می‌کند که برای آنها خوشایند و لذت‌بخش است و به همین دلیل، ما به عنوان پدر یا مادر، معمولاً به سختی می‌توانیم فرزندمان را به کلی از این تجربه هیجانی بازداریم اما می‌توانیم هیجان آنها را تعدیل و رفتارشان را مدیریت کنیم و شرایطی فراهم کنیم که چهارشنبه‌سوری برای آنها امن‌تر شود.

۳ یکی از راه‌های امن‌سازی چهارشنبه‌سوری، این است که خطرهای بالقوه این ایام را به خوبی برای فرزندمان توضیح دهیم و قوانین و چارچوب‌های تربیتی‌مان را به او یادآوری کنیم. اگر کودک با ما همکاری کرد، جواب او پاداش و تشویق است؛ اما اگر او را منع کردیم و نپذیرفت، باید برایش شرط بگذاریم و بهترین شرط این است که خودمان هم کنار او حضور داشته باشیم و بر رفتارهایش نظارت کنیم تا خطری تهدیدش نکند. اگر به هر دلیلی چنین امکانی برایمان فراهم نیست، باید حداقل یک فرد بالغ مورداعتماد را همراه کودک‌مان بفرستیم.

۴ کبریت و مواد آتش‌زا مانند نفت و بنزین باید خارج از دسترس کودکان نگهداری شود و هرگز نباید به کودک اجازه داد با آتش‌زدن بوته، هیزم و امثال اینها در محیط خانه یا پارکینگ، جان خود و دیگران را به مخاطره بیندازد.

۵ در پایان شب، بقایای مواد آتش‌بازی را به سرعت جمع نکنید و حتماً برای این کار، حداقل ۱۵ تا ۲۰ دقیقه صبر کنید و بعد از این مدت، آنها را در یک سطل آب بریزید و دور بیندازید. قبل از ترک محل، حتماً از خاموش شدن آتش مطمئن شوید.